

Kutszegi Csaba

Kompozíció felhőátvonulásra

CSAK A FELHŐK

Kétellyel szemlélem évek óta Horváth Csaba szövegmegjelenítési kísérleteit. Néhány kisebb-nagyobb verbális-mozgásos megnyilvánulás után az első olyan fizikai színházi kísérlete, amelyben szöveg és koreografált mozdulat azonos súllyal szerepelt, *A tavasz ébredése* volt. Az előadást nem tartom jól sikerült kísérletnek, mert szerintem sem Wedekindet, sem a fizikai színházi kísérletezést nem lehet annyival „megúszni”, hogy szöveges és mozgásos előadászsgmenseket egymás mellett működtetek, és néha hagyom, hogy különböző elemeik keveredjenek egymással.

Márpedig a Horváth-féle *A tavasz ébredésében* ez történik, helyenként kifejezetten mechanikusan: szöveges-mozgásos-*egyebes* jeleneteket nemritkán zárt kortárstánc-betétek váltogatnak, mint az operettekben, amikor az olaszországi nászút verbális felidézését egy tarantella követi. Ráadásul a Bányay Geyza fordította veretes Wedekind-szövegeket az előadásban helyenként méltatlanul modernizálták. A *Kalevala* sokkal jobban tetszett, mert nem hullott darabokra, s ahelyett, hogy tönkretett volna egy régi, jó szöveget, bemutatott egy újat, szintén elég jót (Szálinger Balázs alkalomra készített színművét), és ami talán a leglényegesebb: az előadás nagy részében szöveg, mozgás, eszköz-szimbolika és látvány egyedi módon alkotva szimbiózist, a mondandóval (vélt közlendővel) adekvátan elegyült. Az *Éjjeli menedékhelyet* értetlenül néztem, mert előadásán mozgás, kiállítás és koncepció – érdemben – csak véletlenül, nyomokban és rövid időre találkozott egyes Gorkij-szövegrészletekkel, és az volt a benyomásom, hogy drámaelemzés helyett alkalmi ötletelés eredményeként, ismert fogások alkalmazásával születtek meg a felsorakoztatott jelenetek. Az *Isteni vidéket* beszéd- és mozgástechnikai gyakorlatozásnak, műalkotás gyanánt történő bemutatását blöffnek gondolom. Két jellemzője különösen elszomorít: úgy észleltem, hogy a kortársi sznob közönséget megnevetetni akaró, direkt-humoros részei vannak (amúgy az eredeti kortárs humort nagyon kedvelem), és igen zavart, hogy az előadásban semmilyen kohéziós erő nem működik. Sem szöveg-, sem mozgás-, sem látvány-

kompozíció nem tartja egyben a produkciót (félreértés ne essék: nem lekerekített történetet, végén csattanó sztorit hiányolok), a fele ugyanannyit mondana, mint a kétszerese, és ha a jelenetek sorrendjét felcserélném, vagy a kapcsolódók helyett más-más szövegteszteket rendelnék az adott mozdulatokhoz – egyik esetben sem történe jelentős változás. Ez és az *Éjjeli menedékhely* kidolgozatlan koncepciótlansága arra utal, hogy e két előadásnál az alkotói folyamat egyes nélkülözhetetlen részmunkáit egyszerűen nem végezték el.

Az ez év februárjában Nyíregyházán bemutatott, *Csak a felhők* című előadás (amelyet május 22-én láttam a Bakelit MAC-ben) viszont minden részletében kitűnő. Ha az előbbieken említett produkciókat a kísérletezés fázisainak gondolom, akkor a *Csak a felhők* maga a sikeres eredmény (nemcsak ígéret, hanem bizonyíték).

Andrássy Máté rögtön az elején megadja az alaphangot: mozgással kísért *felkoreografálás*ában egy hatalmas művész érzését jelenti be. A majd' kétméteres, jó alakú, jó mozgású színész a meg nem nevezett zseniről szólva annak nagyságától porba hull, apróra töpörödik. Szinte didaktikus a jelenet, mert a mozgás benne majdnem konkrétan illusztrálja a szöveget (nem is lenne jó, ha az egész előadás csak ilyen megoldásokból állna), de felütésnek ügyes, szellemes. A beigért nagyság persze nem érkezik meg, de helyette – és ezzel jobban járunk – akcióba kezdenek a Forte Társulat tagjai és vendégművészei.

Az előadásban folyamatos a mozgás, a szöveg, a zene (valamint egyéb, felvételről felhangzó kísérőhangok, zörejek, szövegek) és az ezúttal igen visszafogottan alkalmazott szimbolikus eszközök jelenléte. Andrássy első jelenetét a későbbiekben csakis absztrakciók követik, amelyekben különböző szerzőktől és különböző helyekről kiragadott szövegeket szólaltatnak meg a színész-táncosok. A jelenetek mégis egymásra épülnek, a szövegtesteknek – konkrét kapcsolat vagy egymásra utalgatás híján is – van közüik egymáshoz. Ez – minden bizonnyal – a gondos, koncepciózus és invenciózus szövegszerkesztői munka, valamint a jó arányérzők eredménye. A verbális elemeket azonos vagy hasonló

BALRA:
Kádas József,
Fődeáki Nóra,
Bora Gábor és
Nagy Viktória

JOBBRA:
Blaskó Borbála

Koncz Zsuzsa
felvételei

hangulati alap is összefűzi, a részletek kompozícióba illeszkednek, ezáltal nem az a benyomásom, hogy „minden mindegy” alapon, provizórikusan bukkanak fel szavak és mondatok, hanem az, hogy az egymásra konkrétan nem utaló tartalmak is – mintegy relativizálva a verbális közlések tartalmának fontosságát – egy tőről fakadnak. Ez a közös tő a kommunikáció viszonylagosságának élménye. Ez képes közös regiszterben megszólaltatni a kemény Genet-szövegeket, a *von Haus aus* abszurd Beckett-dialógusokat, a rímhányó Romhányi rímeivel ékesített Flintstone-család-dumákat vagy éppen Sánta Ferenc erkölcsi példázatát, Tomoteustakaiti és Gyugyu történetét.

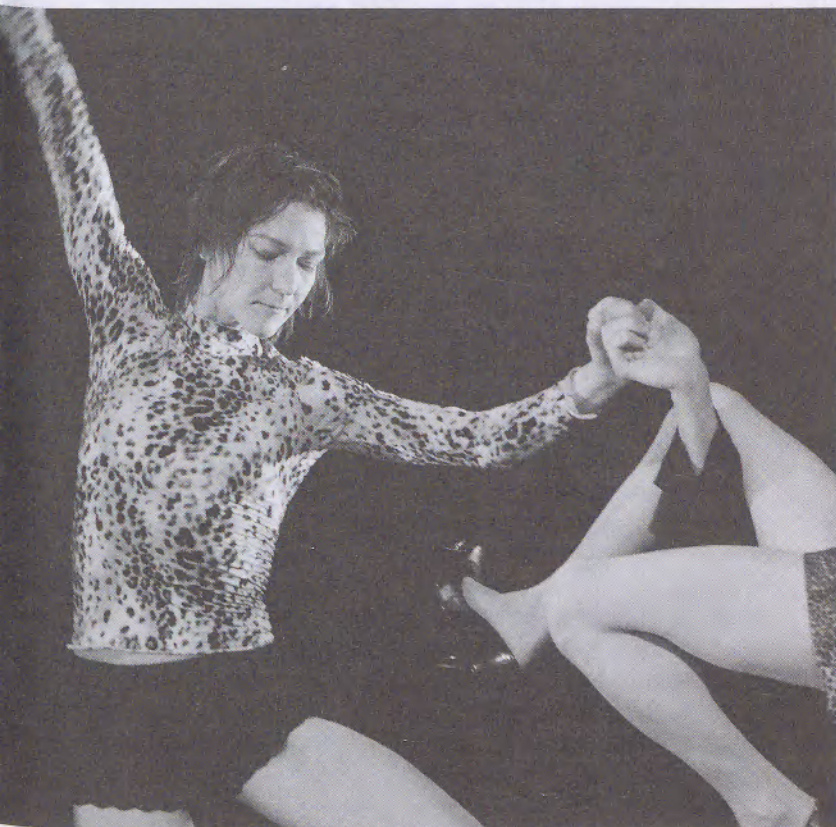
A szöveg, ha konkrét jelentéssel bíró szavakat tartalmaz (márpedig a legtöbb verbális közlés ilyen), nehezen hagyja magát elvonatkoztatni. (A zene és a legtöbb koreografált mozgás – mivel alapelemeik sohasem annyira konkrétak, mint a szavak – erőlködés nélkül, sőt a legtöbbször *önmagától* absztrahálódik, mert már a kisebb alkotóelemei is eleve absztrakciók.) A szavak által hordozott jelentéstartalmak a színpadon akkor dekonkretizálódnak „korszerűen”, ha a szavak (és a nagyobb szintaktikai egységek) közötti értelmes, tartalmi összefüggést az alkotók tudatosan eltüntetik. Legalábbis ezzel a „rendezői-dramaturgiai” fogással érhető el legkönnyebben a kívánt „korszerűsödés”. Összefüggéstelen szövegtörödékeket nemcsak egymáshoz rendelni, hanem előállítani is elég könnyű feladat. Ha a folyamat végtermékéhez koreográfia, színpadkép és eszközszimbolika is társul, akkor az emelés-absztrahálás-abszurditás olyan foka alakulhat ki, amelyen földi halandó már nehezen igazodik el, legfeljebb – ha még nem látott ilyesmit – izgatottan konstatálja: ez a kortárs műalkotás azt a parttalan káoszt ábrázolja, amely személyét a hétköznapokban is körülveszi. Tapasztalati tény, hogy a káosz egy szint

után tovább már nem fokozható, talán ezért is kevésbé érdemes újabb s újabb szövegkáoszokat legyártani, helyette célszerűbb rendet teremteni a verbális textusok terén (ugyanaz az alkotói szándék rendszerint a mozdulatkompozícióknak is javára válik).

A *Csak a felhőkben* a koherens szövegtételek kompozíciót alkotnak. Az egyes tételek között konkrét tartalmi összefüggések nincsenek, a kompozíció összetartó erejét az egységes szemléletmód és a jelenség-láttatás keretek közé koordinált, de természetéből adandóan változékony, egyedi hangulata teremti meg. Közhelyesen azt lehet mondani, hogy az előadás szövegkompozíciója nem drámaian, hanem líraian van megszerkesztve – de ebben a lényeg a megszerkesztettség maga. Hogy különböző helyekről származó szövegtestekből hogyan jön létre egységesség benyomását keltő egész, ezt legtöbbször csak találgatni lehet, de gyanítható, hogy ebben igen fontos tényező a koreográfus-rendező arányérzéke és józansága, melylyel képes ellenállni a nagy-nagy szabadságot (is) ígérgető „káoszbavettség” csábításának.

A *Csak a felhőkben* Horváth Csaba koreográfusként is értelmesen visszafogott (az erős hatás kedvéért nem mutat be oda nem illően eltérő hangulatú mozdulategyelemeket), ám ugyanakkor igen elmélyült és alapos. Erős, izgalmas és gazdag az előadás Horváthra jellemző, mégis variábilis mozgásanyaga. A darabszerkezet is fegyelmezett: az előadásnak éppen ott és akkor van vége, amikor kell (nincs mesterségesen túlméretezve), sőt a befejezés lekerekített – és ettől egyáltalán nem vált konzervatívizmusból a kortárs szemlélet.

A szereplők közül – apró termete ellenére – kiemelkedik Lőrinc Katalin. Nemcsak azért, mert teljes testével (köztük a hangszálaival is) jól bánik, hanem mert olyan mozgásanyagot jelenít meg, amely nagyon

megemeli a koreográfiai összkép színvonalát. Lőrinc klasszikus alapképzettsége és az idők során arra települő, különböző iskolákból származó mozgáskultúrája nem először készítette Horváth Csabát táncosabb megoldásokra, ihlette gazdagabb mozgáskincsen alapuló táncköltészetre. A többi szereplő is egységesen kitűnő. Külön említést talán Blaskó Borbála, Földeáki Nóra és Krisztik Csaba érdemel.

CSAK A FELHŐK
(Forte Társulat,
Bakelit Multi Art Center)

Koreográfus-rendező: Horváth Csaba.
Szereplők: Andrassy Máté, Blaskó Borbála, Bora Gábor, Földeáki Nóra, Kádas József, Krisztik Csaba, Lőrinc Katalin, Nagy Viktória, Sipos Vera/Simkó Katalin.

Szoboszlai Annamária

Összművészeti tévedés

KAZÁR SZÓTÁR

Kántor Katalin és az Élőkép Társulat feladta magának a leckét a *Kazár szótárral*. Bár a mű körülbelül annyira színpadbarát, mint egy kínai szakácskönyv, Milorad Pavić kultikus, a szerb öntudatot élesztő, nemzetközi sikerű posztmodern regénye már korábban is megihlette a hazai táncosokat (Nagy Zoltán: *Branković könyvtára*). Akkor a könyv szavakkal (szóképekkel) és mozdulatokkal zsonglórködő absztrakciója született meg. Most, a Kiscelli Romtemplomban az élő képek jelszerűségén túllépni vágyó, de a játékok valódi, intellektuális-érzéki izgalmáig eljutni képtelen kvázi-színházi előadást, (ál)rituális munkát láttam, amely a pavići (ál)mitológiát és blöfföt halálosan komolyan veszi, és minden ízében átjárja a naiv, szertartásos pátosz, valamint egyfajta, a kazár nép eltűnését kicsit magára is vonatkoztató magyar szentimentalizmus. Kérdés, van-e egyáltalán szemernyi esély arra, hogy egy posztmodern szótárregényből (ábécérendbe szedett címszavakkal) ihletetten értelmes, önmagában is épkezláb előadás kerekedjen.

A templom bejáratánál, mikor végre bebocsátást nyerünk, a színészek egy csoportja Ateh kazár hercegnőnek népe számára sorsfordító álmát jeleníti meg. A sötét boltozat alatt suhogó vesszők, a miséző papok hangnemét utánzó, gyakran bizonytalan szövegmondás nem sok jóval kecsegtetnek. Hártyaszerű falak labirintusán át jutunk a belső térbe, és valahol az épület láthatatlan közepe körül foglalunk helyet. Menszátor Héresz Attila, az ördög szól hozzánk, miközben Ateh (Virág Melinda) fehér gyolcsruhában, szájában méretes kulcsokkal előttünk csúszik, kúszik, majd néhány néző háta mögé kerül, s kulcsait váratlanul összecsapja. A kapcsolatteremtés később folytatás nélkül marad, értelmetlenné téve a bevezető interakciókat. Három „óriás torony”, egy zöld, egy sárga és egy piros csoszog be középre: a három hittérítő, akiket a kazár uralkodó kért fel, hogy fejtsék meg álmát, s cserébe népe arra a hitre tér, amely az érvényes magyarázatot adja. Talán ez az előadás utolsó érthető, követhető pontja, amely nem csupán invenció nélküli látványosság.